LATVIJAS ARHĪVI

ARHĪVI

Aiga Bērziņa, Iveta Šķiņķe

VALSTU DIVPUSĒJO ATTIECĪBU PĒTĪŠANAS PIEREDZE: IZSTĀDE "LATVIJA UN ITĀLIJA – 100 DRAUDZĪBAS GADI"

2018. gada 28. jūnijā Romā Itālijas Ārlietu un starptautiskās sadarbības ministrijā, klātesot Latvijas Republikas kultūras ministrei Dacei Melnbārdei un Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas valsts sekretāram Andrejam Pildegovičam, atklāja izstādi "Latvija un Itālija – 100 draudzības gadi", kas tapa Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva, Latvijas vēstniecības Itālijā un Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas sadarbībā. Rakstā aplūkota izstādes vēsturiskā daļa – par Latvijas un Itālijas attiecībām 1918.–1940. gadā. Sīkāk aplūkota avotu atlase izstādei un sniegts ieskats vēsturiskajos notikumos.

Atslēgvārdi: Itālija, divpusējās attiecības, izstāde, kultūra, diplomātija, ekonomika.

Viens no Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva (turpmāk LVVA) uzdevumiem ir nacionālā dokumentārā mantojuma popularizēšana. Arhīvs šo uzdevumu aktīvi īsteno, sagatavojot un izdodot dažādas publikācijas, organizējot populārus un zinātniskus pasākumus, kā arī veidojot tematiskas un pētnieciskas dokumentu izstādes.

Starptautiskās – gan divpusējas, gan daudzpusējas – valstu attiecības vienmēr ir bijušas Latvijas vēstures pētnieku uzmanības lokā, un tām pievērsies arī LVVA. Ne velti viena no arhīva digitalizēto un publicēto dokumentu kopām ir tieši Latvijas Republikas ārpolitikas dokumenti (2570. f., 3. apr.), kas pieejami datubāzē "Raduraksti" (www.lvva-raduraksti). LVVA darbinieki piedalījušies vairāku starptautisko attiecību tēmai veltītu izstāžu veidošanā: "Latvija–Polija, 1447–1940. Piecus gadsimtus ilgas divu tautu kaimiņattiecības" (1993. g.), "Rīga–Prāga. Divu neatkarīgu valstu galvaspilsētas 20. gs. 20.–30. gados"[1]

(1999. g.), "Ķīna Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumentos, 1919–1940"[2] (2002. g.), "Latvijas un Lietuvas attiecības, 1918–1940"[3] (2003. g.) un citu.

Dažādu projektu, to skaitā izstāžu, veidošanā aizvien nozīmīgāka kļūst sadarbība divu vai vairāku institūciju starpā. Vairāku veiksmīgu kopprojektu rezultātā LVVA izveidojusies cieša sadarbība ar Latvijas Republikas Ārlietu ministriju (turpmāk ĀM) un jo sevišķi ar ĀM arhīvu. Pēdējo gadu sadarbības projektos tapušas izstādes – "Kurzemes un Zemgales hercogs Jēkabs (1610–1681): starptautiskās attiecības un Latvijas Republikas starptautiskie līgumi" (2014. g.), "Klausieties pagātnes soļos. Juristam, politiķim un diplomātam Fridriham Vesmanim – 140" (2015. g.), "Starptautiskie līgumi Latvijas vēsturē" Eiropas Starptautisko tiesību biedrības (*European Society of International Law*) ikgadējai konferencei, kas notika Latvijas Nacionālajā bibliotēkā (2016. g.) un izstāde "Ceļošana un pārvietošanās brīvība: 16.–20. gadsimta pirmās puses ceļojumu dokumenti LVVA" (2017. g.), kas vēlāk pēc ĀM Konsulārā departamenta iniciatīvas tika pārveidota ceļojošā izstādē.

Tieši no ĀM izskanēja ierosinājums LVVA pievērsties Latvijas un Itālijas attiecībām, kā rezultātā Latvijas valsts simtgades Latvijas Ārlietu ministrijas koordinētās Publiskās diplomātijas programmas norises pasākumu ietvaros ar LVVA līdzdalību 2017.–2018. gadā tapa divi sadarbības projekti – digitālā izstāde "Itālijas loma Latvijas valsts tapšanā un Latvijas un Itālijas divpusējās attiecības starpkaru periodā" ("*Il ruolo dell'Italia nel riconoscimento della Lettonia e le relazioni ibilaterali tra Lettonia a e Italia nel periodo interbellico*")[4] un izstāde "Latvija un Itālija – 100 draudzības gadi" ("*Lettonia e Italia – 100 anni di amicizia*"). Pirmajā projektā – digitālajā izstādē – arhīvs iekļāvās tikai tā noslēguma fāzē un digitālās izstādes koncepcijas izstrādē nepiedalījās, tomēr tajā ir redzami daudzi LVVA darbinieku atlasīti dokumenti, kas papildina izstādi gan saturiski, gan vizuāli.

Izstādes "Latvija un Itālija – 100 draudzības gadi" izstrādē arhīvs jau sākotnēji aktīvi iesaistījās, piedaloties koncepcijas veidošanā, veicot izpēti, atlasi un nodrošinot arhīva dokumentus. Izstādei ir divas hronoloģiski veidotas daļas: pirmā ir par laiku no Latvijas Republikas dibināšanas un pirmo attiecību nodibināšanas abu valstu starpā 1918. gadā līdz Latvijas Republikas okupācijai 1940. gadā, otrā – par laiku kopš Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā līdz 2018. gadam, iezīmējot 100 gadu robežu ne tikai Latvijas Republikas vēsturē, bet arī abu valstu attiecībās.

Fragments no izstādes "Latvija un Itālija – 100 draudzības gadi". No augšas: Itālijas sūtņi Latvijā 1921.–1940. gadā; Latvijas sūtņi Itālijā 1921.–1940. gadā; Latvijas goda konsuli Itālijā 1925.–1940. gadā. Māra Grīnberga mākslinieciskais noformējums. *Attēli no Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas, LVVA, Latvijas Nacionālās bibliotēkas, Itālijas Ārlietu un starptautiskās sadarbības ministrijas arhīva krājuma un Frederiko Gvidoni* (Guidoni) *privātās kolekcijas*

Tā kā tieši pirmā – vēsturiskā daļa hronoloģiski atbilst LVVA krājumā esošajiem dokumentiem un tās veidošana bija tiešs raksta autoru – LVVA Dokumentu pieejamības un popularizēšanas nodaļas arhīva ekspertes Aigas Bērziņas un ĀM Ārlietu dienesta vēstures un diplomātisko dokumentu nodaļas vadītājas Ivetas Šķiņķes uzdevums, turpmāk aplūkota tieši šī izstādes "Latvija un Itālija – 100 draudzības gadi" daļa. Izstādes vēsturiskās daļas mērķis bija atspoguļot daudzveidīgus abu valstu attiecību saskares punktus dažādās jomās. Atbilstoši tam un ņemot vērā tēmas izpētes stāvokli[5] un pieejamo avotu klāstu, tika izvirzīti trīs attiecību bloki: 1) diplomātiskās attiecības, 2) ekonomiskās attiecības un 3) kultūras attiecības.

Diplomātiskās attiecības

Diplomātiskās attiecības akcentē Latvijas centienus izlauzties starptautiskajā arēnā un diplomātisko attiecību nodibināšanu, bet vēlāk – abu valstu attiecību uzturēšanu un attīstību. Īpaši izcelts tas, ka Itālija bija pirmā lielvalsts, kas Tautu Savienības pilnsapulcē 1920. gadā[6] un Sabiedroto valstu Augstākās padomes sēdē 1921. gadā atklāti aizstāvēja Baltijas valstu, to skaitā Latvijas

Latvijas Republikas ārlietu ministrs Zigfrīds Anna Meierovics un Itālijas Ministru prezidents Benito Musolīni Roma 1925. gada 24. jūlijs. *Latvijas Kara muzeja arhīvs*

Latvijas sūtniecības Romā interjers.
Roma 20. gs. 20. gadu otrā puse.
Ādolfa Šildes privātarhīvs.
LVA, 2176. f., 1. apr.

Republikas, neatkarības centienus un iestājās par to starptautisko atzīšanu. Šāda Itālijas nostāja izrietēja gan no idejiskās tuvības (Itālija nacionālo apvienošanos pabeidza tikai Pirmā pasaules kara laikā), gan no Itālijas vēlmes jaunajās valstīs nostiprināt savu tēlu kā ietekmīgai lielvalstij. Šo notikumu ietekmē Latvijas Republikas pastāvēšanas sākumā pret Itāliju izveidojās īpaši labvēlīga attieksme.

Pēc Latvijas Republikas starptautiskās atzīšanas 1921. gadā līdz pat Latvijas okupācijai 1940. gadā Latvijas un Itālijas diplomātiskās attiecības attīstījās ar mainīgu intensitāti, sākotnējai abpusējai labvēlībai pamazām izzūdot un to vietā nākot vairāk pragmatiskām attiecībām. Liela loma bija ne tikai politiskās un ekonomiskās situācijas svārstībām Eiropā un katras valsts politiskām ambīcijām un saimnieciskām interesēm, bet lielā mērā arī Latvijas un Itālijas sūtņu un goda konsulu personībām un viņu darbībai. Pēdējie izstādē ir īpaši izcelti, pieminot viņu veikumu un izceļot cilvēkus, no kuriem daļa (sevišķi goda konsuli) līdz šim pētījumos nav minēta.

LVVA glabā dokumentus, kas raksturo abu valstu politiskās attiecības starpkaru posmā. Lai tās izprastu, sevišķi sarežģītajā attiecību nodibināšanas posmā un Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma laikā, kad K. Ulmanis valsts pārvaldē daudz iedvesmojās no Benito Musolīni (*Mussolini*) fašistiskās Itālijas valsts iekārtas,[7] nepieciešama pilnvērtīga pieejamo materiālu apzināšana un izpēte gan Latvijas, gan Itālijas arhīvos, kas līdz šim nav darīts. Dokumentu apzināšanu LVVA krietni apgrūtina arhīva uzziņu sistēmas nepilnības,[8] tāpēc nereti daudzus dokumentus – ne tikai par politiskajiem, bet arī cita veida kontaktiem – pētniekiem vai arhīvistiem izdodas uziet tikai ilglaicīgu un mērķtiecīgu pētījumu rezultātā vai pat tikai nejaušas sagadīšanās dēļ. Svarīgs LVVA esošā Latvijas un Itālijas politisko attiecību dokumentu kopums pieejams 2575. fonda "Latvijas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārzemēs" 9. aprakstā "Latvijas sūtniecība Itālijā".[9] Aprakstā ir 705 lietas, kurās atrodama informācija un dažāda veida dokumenti – sūtņu ziņojumi un runas, sūtniecības sarakste, lietas par Latvijas pilsoņiem Itālijā, darbības pārskati u.c. Tāpat saistoši dokumenti atrodami citos ar Latvijas ārlietām saistītos arhīva fondos: 2570. fondā "Ārlietu ministrijas Administratīvais departaments un Līgumu departaments",[10] 2574. fondā "Ārlietu ministrijas Politiskais departaments", kur, piemēram, ir Itālijas pilnvarotā ministra Džino Makjoro Vivalbas (*Vivalba;* 1874–1941) akreditācijas runa Rīgā 1921. gada 28. februārī,[11] u.c.

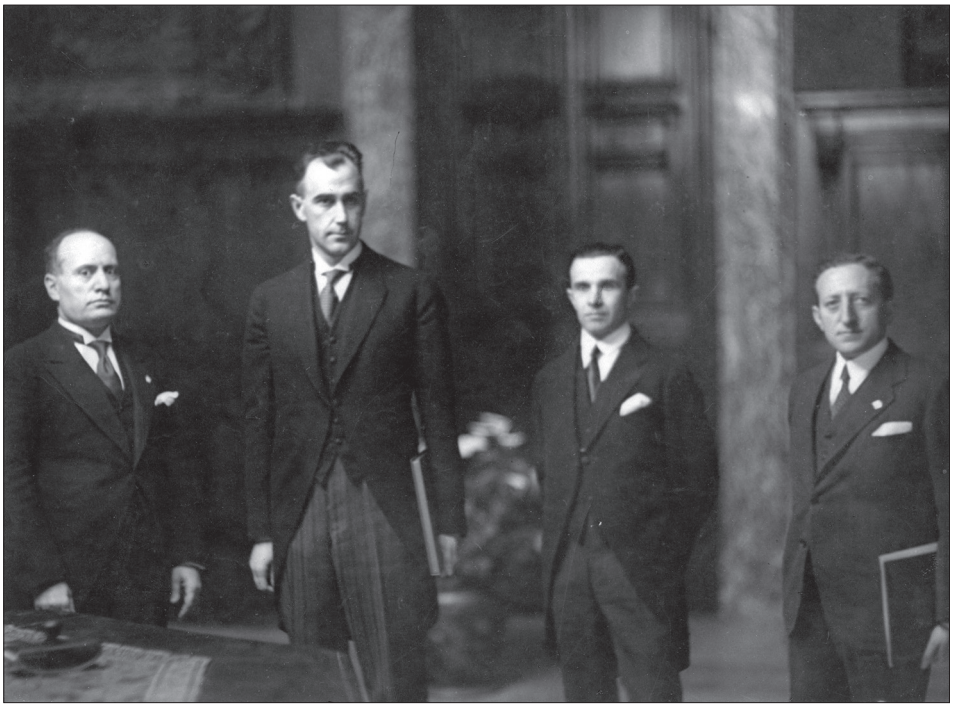

Benito Musolīni vienošanās parakstīšanas laikā ar Latvijas pārstāvjiem. No kreisās: Benito Musolīni, 2. Latvijas sūtnis Romā Vilis Šūmanis, 3. Latvijas pagaidu pilnvarotais lietvedis Romā Kālis Berends, 4. marķīzs Pauluči. Itālija 1927. gads. *Nezināma autora foto. LVKFFDA, 1. f., 10806P. l.*

Lai diplomātisko attiecību attēlojumam piešķirtu konkrētību, izstādes autores to papildināja ar Latvijas un Itālijas sūtņu un politiķu attēliem. Fotogrāfiju ieguvei gan šajā, gan citās izstādes daļās vērtīgas bija starpkaru laikā izdotās Latvijas pavalstnieku iekšzemes un ārzemju pases, kas glabājas LVVA Iekšlietu ministrijas Administratīvā departamenta fondā (3234. f.) un Rīgas policijas prefektūras fondā (2996. f.).

Līdz ar LVVA materiāliem izstādes diplomātisko attiecību sadaļu papildināja vērtīgas fotogrāfijas no Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva, Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva un Latvijas Kara muzeja krājuma, kas ne tikai vizuāli bagātināja ekspozīciju, bet arī ļāva izstādes apmeklētājiem sajust "laikmeta elpu".

Ekonomiskās attiecības

Otrā daļa, kas vēstīja par ekonomiskajām attiecībām, galvenokārt koncentrējās eksporta un importa preču un pakalpojumu apmaiņā un to raksturojumā, iezīmējot daudzveidību šajā jomā. 1925. gada 25. jūlijā Latvija un Itālija noslēdza tirdzniecības līgumu, kas garantēja tiesības Itālijas un Latvijas pilsoņiem brīvi nodarboties ar rūpniecisko darbību un tirdzniecību, kā arī nodrošināja brīvu tranzīta kustību un atvieglotas muitas procedūras.[12] Tomēr ekonomiskā sadarbība gan valstu, gan privātu uzņēmumu un tirgotāju starpā pastāvēja arī pirms 1925. gada. Informācija par ekonomiskajām attiecībām meklējama jau minētajos LVVA Latvijas ārpolitikas dokumentu fondos. Piemēram, Latvijas sūtniecības Itālijā dokumentos atrodami pārskati par Latvijas un Itālijas tirdzniecību.

Izstādē eksponētos ārpolitikas dokumentus papildina arī citu arhīva fondu atsevišķi dokumenti. Piemēram, 6343. fondā "Iekšlietu ministrijas būvniecības departaments" atrodamas ziņas par starptautiskajām komercizstādēm Latvijā,[14] kurās jau no pirmsākumiem 1921. gada 31. jūlijā – 28. augustā piedalījās Itālija. Turklāt pirmajā komerciztādē Itālija bija viena no piecām ārvalstīm, kam iekārtots atsevišķs paviljons.[15] Runājot par Itālijas eksporta precēm, svarīgi ir minēt Itālijā ražoto firmas FIAT automobiļu eksportu, kas, spriežot pēc Rīgā reģistrētajiem auto, bija viena no populārākajām auto markām starpkaru Latvijā. Demonstrējot piesaisti konkrētiem auto un arī vispārinot tirgus tendences, izstādē izmantotas Rīgas pilsētas policijas pārvaldes izdotās auto reģistrācijas apliecības, kurās atrodami auto fotouzņēmumi. Piemēram, 1928. gadā izdota atļauja laikraksta "Jaunākās Ziņas" īpašniecei Emīlijai Benjamiņai lietot smago automobili FIAT.[16]

Līdzās sadarbībai tirdzniecības jomā aplūkotas arī militārās attiecības. Lai gan sākotnēji bija plānots militāro sadarbību skatīt atsevišķi, iedziļinoties arhīva dokumentos un citos avotos, tika secināts, ka attiecības šajā jomā lielākoties balstījās Itālijas ekonomiskajās interesēs. Latvijā vairākkārt notika itāļu kara lidotāju paraugdemonstrējumi, lai parādītu tehniku un veicinātu tās iegādi, un Itālijas kara kuģu vizītes. Tāpat atrodami sarakstes dokumenti itāļu militārās tehnikas tirgotāju un Latvijas pārstāvju starpā, ar centieniem, no vienas puses, pēc iespējas izdevīgāk pārdot nereti pat novecojušu tehniku, bet, no otras – iegādāties kvalitatīvu preci par pieņemamu cenu. Latvija vairākkārt no Itālijas

Tirdzniecības konvencija starp Latviju un Itāliju. Parakstījis Latvijas ārlietu ministrs Zigfrīds Anna Meierovics un Itālijas premjerministrs Benito Musolīni. Roma 1925. gada 25. jūlijs. Spēkā no 1927. gada 9. februāra. *LVVA, 2570. f., 3. apr., 112. l., 10., 14. lp.*

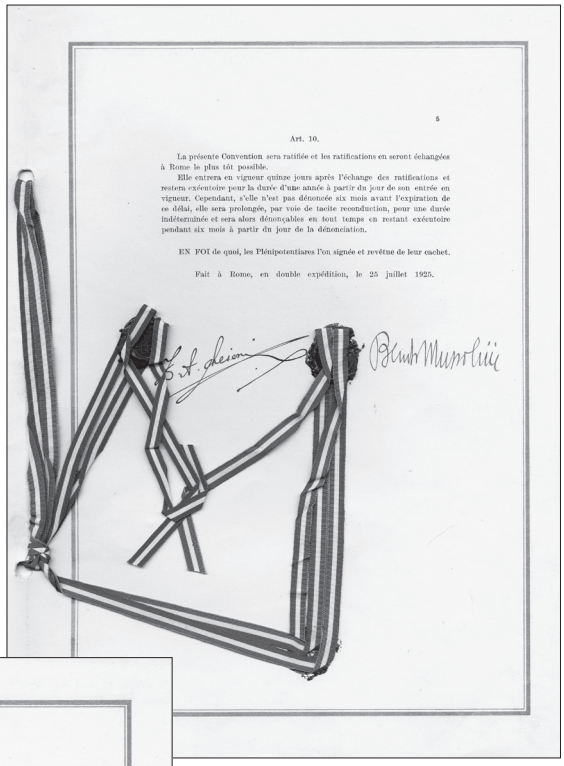

5

Art. 10.

La présente Convention sera ratifiée et les ratifications en seront échangées à Rome le plus tôt possible.

Elle entrera en vigueur quinze jours après l'échange des ratifications et restera exécutoire pour la durée d'une année à partir du jour de son entrée en vigueur. Cependant, s'elle n'est pas dénoncée six mois avant l'expiration de ce délai, elle sera prolongée, par voie de tacite reconduction, pour une durée indéterminée et sera alors dénonçables en tout temps en restant exécutoire pendant six mois à partir du jour de la dénonciation.

EN FOI de quoi, les Plénipotentiaires l'on signée et revêtue de leur cachet.

Fait à Rome, en double expédition, le 25 juillet 1925.

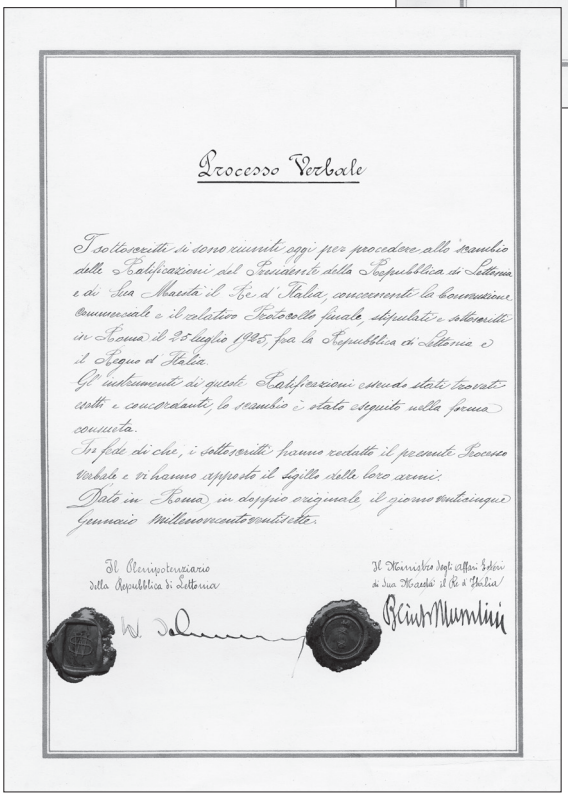

Processo Verbale

I sottoscritti si sono riuniti oggi per procedere allo scambio delle Ratificazioni del Presidente della Repubblica di Lettonia e di Sua Maestà il Re d'Italia, concernenti la Convenzione commerciale e il relativo Protocollo finale, stipulati e sottoscritti in Roma il 25 luglio 1925, fra la Repubblica di Lettonia e il Regno d'Italia.

Gli instrumenti di queste Ratificazioni essendo stati trovati esatti e concordanti, lo scambio è stato eseguito nella forma consueta.

In fede di che, i sottoscritti hanno redatto il presente Processo Verbale e vi hanno apposto il sigillo delle loro armi.

Fatto in Roma in doppio originale, il giorno diciassette Gennaio millenovecentoventisette.

Il Plenipotenziario della Repubblica di Lettonia

Il Ministro Segr. Affari Esteri di Sua Maestà il Re d'Italia

Rīgas prefektūrā reģistrētās automašīnas FIAT. Rīga 1928. gads.
LVVA, 1376. f., 2. apr., 6871. l., 1., 2., 66., 111. lp.

iepirka bruņojumu, piemēram, FIAT tankus, kā arī centās nodrošināt Latvijas militārpersonu – sapieru, lidotāju u.c. – apmācības Itālijā.[17]

Izstādes ekonomisko attiecību sadaļas papildināšanai izmantoti fotoattēli no Latvijas Kara muzeja krājuma un Latvijas Nacionālās bibliotēkas materiāli – izgriezumi un attēli no aplūkotā laika preses izdevumiem, kā arī Latvijas tirdzniecības izstāžu plakāti.

Kultūras attiecības

Pētnieciski aizraujošs bija darbs kultūras attiecību atspoguļojumā Latvijas un Itālijas attiecību kontekstā, kur kā moto izmantots Itālijas vēstnieka Latvijā (2000.–2004. g.) Mauricio Lo Res (*Lo Re*) vārdi: "Itālijas kultūras klātbūtne Latvijas vēsturē savieno pagātni ar mūsdienām."[18] Izstādes sadaļu par kultūru veidoja divas daļas – viena bija veltīta mākslai un mūzikai, otra – valodai, izglītībai un kultūras biedrībām.

Antīkās senatnes un itāļu renesanses mantojuma studijās Itālijas mākslas centros uzturējās daudzi latviešu mākslinieki – nacionālās tēlniecības

Latvijas sūtnis Itālijā Vilis Šūmanis ar kundzi starptautiskajā grāmatu gadatirgū Florencē pie Latvijas stenda. Florence 1925. gada 3. maijs. *Foto no V. Šūmaņa kolekcijas. LVVA, 7315. f., 1. apr., 9. l., 5. lp.*

Niklāvs Strunke. 1921. gadā izdotās Latvijas Republikas pases foto. *LVVA, 2996. f., 17. apr., 53104. l.*

pamatlicējs Teodors Zaļkalns (līdz 1930. g. Grīnbergs; 1876–1972), Brīvības pieminekļa autors Kārlis Zāle (1888–1942), Latvijas klasiskā modernisma paaudzes iedvesmotājs Jāzeps Grosvalds (1891–1920), Niklāvs Strunke (1894–1966), kurš Itālijā smēlās futūrisma idejas, un citi.[19]

Lai koncentrēti attēlotu mākslas telpas sasaisti un ņemot vērā izstādes ierobežoto ietilpību, tika izvēlēti divi mākslinieki. Pirmais no tiem – par latviešu itāli dēvētais Niklāvs Strunke,[20] kurš Itālijā uzturējās no 1923. līdz 1925. gadam un no 1926. līdz 1927. gadam un atveda gan slaveno itāļu sveicienu "čau", gan arī Itālijā tapušos darbus. Otrs ir ainavists, Vilhelma Purvīša meistardarbnīcas audzēknis Eduards Kalniņš (1904–1988),[21] kurš Itālijā nonāca 1935.–1936. gadā pēc uzvaras pirmajā Latvijas Mākslas akadēmijas Romas fonda stipendijas konkursā. 1936. gada 14. februārī akadēmijai rakstītā vēstulē stipendiāts atskaitījās: "Līdz decembra beigām nodzīvoju Romā, studēdams muzejus un gleznodams Romas un tuvākās apkārtnes peizāžu. Iestājoties lietus periodam Romā, aizbraucu uz Dienviditāliju, kur nodevos saules gleznošanai, tā stiprā mērā pārveidodams savu paleti."[22]

Ne tikai latvieši brauca uz Itāliju, tāpēc jo svarīgi bija parādīt arī itāļu mākslinieku darbību Latvijā. Piemēram, 1927. gadā no 3. līdz 30. aprīlim itāļu grafiķis Filipo Marfori-Savīni (*Marfori-Savini*; 1877–1952) izstādīja savus ofortus un kokgrebumus Rīgas pilsētas mākslas muzejā, no kā saglabājies izstādes katalogs, kura oriģinālu izstādē "Latvija un Itālija – 100 draudzības gadi" deponēja Latvijas Nacionālais mākslas muzejs.[23] 1935. gadā Rīgā notika Itālijas grafiskās mākslas 1. izstāde un 1938. gadā – "Modernās Itālijas peizāžu izstāde".

Mirdza Kalniņa (1912–1974). 1931. gada 29. maijā izdotās ārzemju pases foto. *LVVA, 3234. f., 33. apr., 33590. l.*

Izstādes vitrīnas vizuāli papildināja dokumenti – ielūgumi no gleznotāja un mākslas vēsturnieka Alberta Prandes (1893–1957) fonda (LVVA, 5461. f.), kur var atrast daudz interesantu un vizuāli izteiksmīgu dokumentu, kas saistās ar kultūras dzīvi Latvijā. Tāpat krāsainību piešķīra darbu kopijas no Latvijas Nacionālā mākslas muzeja kolekcijas, skenēti plakāti no Latvijas Nacionālās bibliotēkas krājuma un fotogrāfijas no Spertālu dzimtas arhīva.

Arī citās kultūras jomās bija vērojama sekmīga sadarbība abu valstu starpā. Piemēram, mūzikā.[24] Viens no pirmajiem Latvijas Konservatorijas vijoļspēles pedagogiem bija itāļu vijolnieks Edmondo Lučīni-Gidīni (*Luccini-Gidini;* 1886–1922), bet cits itālis – Federiko Korado (*Corrado;* ?) konservatorijā pasniedza dziedāšanu. Latvijas Nacionālajā operā nozīmīga bija itāļu mūzikas un itāļu mākslinieku ietekme, no kuriem meistarību mācījās latviešu mākslinieki. Starpkaru posmā operā viesojās itāļu diriģenti – Napoleone Annovaci (*Annovazzi*; 1907–1984) un Salvators Indovīno (*Indovino;* ?) un solisti – itāļu pianists Karlo Ceči (*Zecchi*; 1903–1984), dziedātāji Toti del Monte (*Monte*; 1893–1975), Luidži Montesanto (*Montesanto*; 1887–1954), kā arī Dusolīna Džanīni (*Giannini*; 1902–1986).[25] Ievērojami Latvijas operdziedātāji zināšanas papildināja Itālijā, kā Alīda Vāne (1899–1969) Milānā, Mariss Vētra (līdz 1922. g. Morics Blumbergs; 1901–1965) Neapolē un Romā. Savukārt Romas baleta trupās dejoja latvietes Eiženija Sveķe (1903–?) un Mirdza Kalniņa-Capanna (1912–1974). Šajā izstādes daļā LVVA dokumentus – Latvijas Nacionālās operas repertuāru, mākslinieku saraksti, fotoattēlus, programmas – papildināja izteiksmīgas mūziķu fotogrāfijas no Rakstniecības un mūzikas muzeja.[26]

Izstādē parādītās kultūras mijiedarbības formas, kā valoda, izglītība un kultūras biedrības, autoruprāt, vislabāk raksturo vēlmi sadarboties un siltās attiecības abu valstu un to pārstāvju starpā. Itālijas un Latvijas kultūras sakarus veicināja aizrautīgas personības – Itālijas un Latvijas sūtņi un sūtniecību darbinieki, Latviešu-itāliešu biedrības cilvēki, kā arī zinātnieki, mākslinieki un skolotāji.

Pirmais Itālijas sūtnis Latvijā Džino Makjoro Vivalba (*Vivalba*), kurš Rīgā ieradās 1920. gada 12. martā kā politiskais aģents, bet pēc Latvijas atzīšanas *de iure* kļuva par Itālijas ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru, jau no darbības sākuma aktīvi sekmēja itāļu valodas un kultūras popularizēšanu Latvijā. 1921. gada 10. februārī Latvijas Universitātē atklāja itāļu valodas kursus ar 250 dalībniekiem. Viņš arī gādāja par itāļu valodas mācību grāmatu nosūtīšanu uz Rīgu un citu praktisku jautājumu risināšanu. 1923. gadā Itālijas valdība Rīgā nodibināja Itāļu valodas institūtu (*Corsi d`Italiano*; no 1937. g. *Instituto interuniversitario Italiano*), kas darbojās Itālijas Ārlietu ministrijas pakļautībā un tika finansēts no ministrijas līdzekļiem. Tā izveidošanā lieli nopelni bija Itālijas sūtnim Augusto Stanjēri (*Stranieri;* 1873–?).

Latvijas sūtnis Romā Miķelis Valters (1874–1968) tiecās īstenot ieceri par latviešu valodas katedras organizēšanu Romas Universitātē un sniedza atbalstu latviešu jauniešu studijām Itālijā. Viņš panāca, ka Itālijā tika izdotas brošūras par Latvijas valsts politiku, ekonomiku un kultūru, kā arī aktīvi atbalstīja itāļu valodas mācīšanu Latvijā.

Itāļu valodas izplatību Latvijā un latviešu valodas vietu Itālijā izstādē attēlo divu savstarpēji nesaistītu, bet dzīves gājumā tuvu un simbolisku sieviešu stāsti, un tā ir latviete Marta Rasupe (1900–1982) un itāliete Klāra Koisone-Gersoni (*Coïsson-Gersoni;* 1896–1981). M. Rasupe 1934. gadā pēc veiksmīgas piedalīšanās Itālijas valdības rīkotā starptautiskā studentu konkursā saņēma stipendiju studijām Romas Universitātē, kur pēc diviem gadiem ieguva filoloģijas doktores grādu un sāka darbu Neapoles Austrumu institūtā, bet no 1939. gada bija latviešu valodas un folkloras lektore Romas Universitāte. Savā sarakstē un publiskajā darbībā M. Rasupe vienmēr demonstrējusi siltas jūtas pret itāļu kultūru, tajā pašā laikā uzturot latviskuma tradīciju.[27]

Klāra Gersoni, Latvijā dzīvojoša itāliete, bija iniciatore Itāļu valodas institūta dibināšanai Rīgā un kļuva par tā direktori un pasniedzēju. K. Gersoni pasniedza itāļu valodu Latvijas Universitātē un Latvijas Konservatorijā, lasīja

Latviešu-itāliešu biedrības biedru vizīte Itālijā. 1935. gada 17. maijs.
LVVA, 5456. f., 1. apr., 29. l., 147. lp.

arī studiju kursu par Itālijas literatūru no pirmsākumiem līdz jaunākajiem laikiem. Savukārt Itālijā viņa popularizēja Latvijas kultūru un tulkoja latviešu tautasdziesmas.[28]

1934. gadā profesora Kārļa Strauberga (1890–1962) vadībā Rīgā dibināja Latviešu-itāliešu biedrību (*Amici dell`Italia*). Tai bija 100 biedru dibinātāju, to vidū arī diplomāti Hermanis Albats (1879–1942), Ludvigs Sēja (1885–1962), Jānis Seskis (1877–1943) u.c., un 400 vēlāk iestājušos biedru, to skaitā arī Latvijā dzīvojošie itāļi un sūtniecības darbinieki. Biedrība rīkoja daudzus itāļu mūzikas koncertus, nodibināja stipendijas un gādāja godalgas un grāmatas biedrības mērķu atbalstītājiem.

Avoti par Latvijas un Itālijas zinātnes un kultūras apmaiņu atrodami gan Latvijas sūtniecības Itālija dokumentos un citos Latvijas ārpolitikas dokumentu fondos, piemēram, par prēmiju piešķiršanu itāļu autoriem, par latviešu studentiem Itālijā, kā arī itāļu preses izdevumu izgriezumi, kas aplūkoti arī politisko attiecību kontekstā, gan daudzos citos arhīva fondos. Piemēram, LVVA glabā diplomāta Viļa Šūmaņa (1887–1948), kurš 1924.–1926. gadā bija sūtnis Itālijā, fondu (7315. f.). V. Šūmaņa fondā ir atrodami gan dažādi

dokumenti, gan fotogrāfijas. Interesanti materiāli, to skaitā fotogrāfijas par Latviešu-itāliešu biedrības vizīti Itālijā, atrodamas LVVA esošajā fondā "Latvijas Universitātes mācību spēku personiskie arhīvi" (5456. f.), kur atsevišķs apraksts veltīts Kārlim Straubergam. Dokumenti, kas saistās ar Latvijas sūtniecības Itālijā pēdējo posmu, kad tajā no 1933. gadam līdz sūtniecības slēgšanai 1940. gadā darbojās Latvijas sūtnis Arnolds Spekke (1887–1972), atrodami LVVA 293. fondā "Latvijas sūtniecība Vašingtonā", jo A. Spekke no 1954. gada aprīļa bija pilnvarotais lietvedis Amerikas Savienotajās Valstīs un no 1963. gada maija – Latvijas diplomātiskā un konsulārā dienesta vadītājs.

Nobeigums

Izstāde "Latvija un Itālija – 100 draudzības gadi" tika atklāta 2018. gada 28. jūnijā Itālijas Ārlietu un starptautiskās sadarbības ministrijā Romā. Tajā bija skatāmi ne tikai rakstā aplūkotie vēstures attiecību bloki – diplomātiskās, ekonomiskās un kultūras attiecības starpkaru posmā, bet arī Latvijas un Itālijas attiecības pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas (1990.–2018. g.), ko

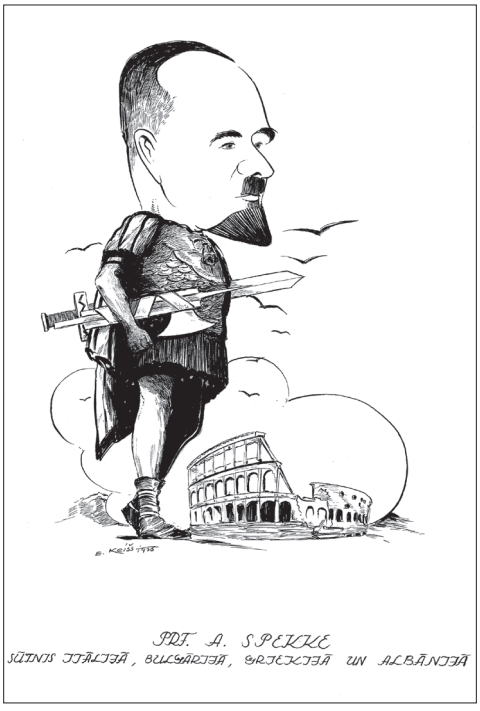

Latvijas sūtnis Itālijā, Grieķijā, Bulgārijā un Albānijā (ar sēdekli Romā) Arnolds Spekke. Saržs no Eduarda Keiša albuma "Latvju sūtņi draudzības saržos". Rīga 1935. gads. *Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas arhīvs*

Izstādi "Latvija un Itālija – 100 draudzības gadi" atklāj Latvijas kultūras ministre Dace Melbārde un Itālijas ārlietu viceministre Emanuela Klaudija Del Re (*Del Re*). Roma 2018. gada 28. jūnijs. *Latvijas vēstniecības Itālijā foto*

atbildīgi un pamatīgi izstrādāja izstādes kuratore – Latvijas Republikas vēstniecības Itālijā padomniece Nellija Reinicāne. Izstādes mūsdienu sadaļa arī tika strukturēta politisko, ekonomisko, aizsardzības un kultūras attiecību kontekstā. Tajā bija redzami dokumenti no Latvijas Ārlietu ministrijas arhīva, kas glabā Latvijas Republikas starptautiskos līgumus, dokumentus par divpusējām attiecībām, par dažādu līmeņu un formātu vizītēm, arī par Latvijas un Itālijas kopā ar Luksemburgu realizēto Eiropas Savienības Padomes prezidentūras trio (2014.–2015. g.) un citiem jautājumiem. Izstādes jaunāko sadaļu papildināja Valsts Prezidenta kancelejas, Aizsardzības, Ekonomikas, Kultūras ministrijas, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras un Mākslas muzeja Rīgas Birža materiāli.

Tāpat Latvijas sadarbības partneru veidoto izstādi papildināja vairāk nekā 20 oriģinālu dokumentu no Itālijas Ārlietu un starptautiskās sadarbības ministrijas arhīva, kas tika izkārtoti divās vitrīnās "Kara beigas un Parīzes miera konference" un "Itālijas ārlietu ministrs Karlo Sforca un Latvijas atzīšana",

Izstādes "Latvija un Itālija – 100 draudzības gadi" veidošanā iesaistītie speciālisti. No kreisās: Latvijas Republikas vēstnieka Itālijā asistente Frančeska Kokoca (*Cocozza*), digitālās prezentācijas "Itālijas loma Latvijas valsts tapšanā un Latvijas un Itālijas divpusējās attiecības starpkaru periodā" līdzautors Rozārio Napolitāno (*Napolitano*), Latvijas Valsts vēstures arhīva eksperte Aiga Bērziņa, Itālijas Ārlietu un starptautiskās sadarbības ministrijas arhīva vadītāja Frederika Onelli (*Onelli*) un Ārlietu ministrijas Ārlietu dienesta vēstures un diplomātisko dokumentu nodaļas vadītāja Iveta Šķiņķe. Roma 2018. gada 28. jūnijs. *Latvijas vēstniecības Itālijā foto*

hronoloģiski aptverot laika periodu no 1918. gada maija līdz 1921. gadam. Pārsvarā tajos bija skatāmi Itālijas sūtņu ziņojumi un sarakste.[29]

Izstādes vēsturiskās daļas veidotāji izvirzīja uzdevumu izstādi padarīt ne tikai informatīvu, bet arī vizuāli skaistu, tāpēc, gatavojot izstādi, tika domāts ne tikai par dokumentu saturisko vērtību, bet arī par to vizuālo skatu. Viena no izstādes veidotāju iecerēm bija parādīt, cik daudzveidīgi ir vēstures izpētes (galvenokārt athīvu) materiāli, kas pētniekiem un izstādes apmeklētājiem atklāj katrs savu pagātnes stāsta fragmentu un ļauj sajust aplūkoto notikumu "elpu". Tāpēc izstādē bija liela dokumentu daudzveidība: starptautiski līgumi, sarakstes dokumenti, statistikas atskaites un tabulas, apliecības, preses raksti, vēstules, fotogrāfijas, ielūgumi, plāni, plakāti, mākslas darbu fotogrāfijas, dažādu pasākumu programmas u.c.

Raksta autores izsaka pateicību Latvijas atmiņas institūcijām – arhīviem (Latvijas Valsts arhīvam un Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvam), muzejiem (Latvijas Kara muzejam, Latvijas Nacionālajam mākslas muzejam, Rakstniecības un mūzikas muzejam) un Latvijas Nacionālajai bibliotēkai. Tāpat liels paldies pētniekiem, kuri dāsni dalījās ar savām zināšanām un iestrādnēm – *Dr. art.* Aijai Brasliņai, bibliotēkas speciālistei un tulkotājai Astrai Šmitei, muzikoloģei Ilzei Šarkovskai-Liepiņai, vēsturniekam Kristapam Pildiņam un visiem LVVA un ĀM darbiniekiem, kuri palīdzēja izstādes tapšanā.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

[1] Izstādes "Rīga–Prāga. Divu neatkarīgu valstu galvaspilsētas 20. gs. 20.–30. gados" katalogs pieejams: http://www.arhivi.lv/sitedata/LVVA/dokumenti/Publikacijas/Riga_Praga.pdf. Sast. Gunta Minde.

[2] Izstādes "Ķīna Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumentos, 1919–1040" katalogs pieejams: http://www.arhivi.lv/sitedata/LVVA/dokumenti/Publikacijas/katalogs_kina.pdf. Sast. Valters Ščerbinskis.

[3] Izstādes "Latvijas un Lietuvas attiecības, 1918–1940" katalogs pieejams: http://www.arhivi.lv/sitedata/LVVA/dokumenti/Publikacijas/KatalogaFails.pdf .

[4] Digitālās izstādes "Itālijas loma Latvijas valsts tapšanā un Latvijas un Itālijas divpusējās attiecības starpkaru periodā" saturu un koncepciju veidojis Neapoles Universitātes Itālijā vēstures doktorantūras students Rozārio Napolitāno. Izstāde pieejama: https://www.mfa.gov.lv/rome/aktualitates/60578-par-godu-latvijas-100gadei-roma-atklaj-izstades-par-latvijas-un-italijas-sadarbibu [skatīts 10.01.2019.].

[5] Par Latvijas un Itālijas attiecībām starpkaru posmā sk.: Perna, V. *Latvija un Itālija. Diplomātisko attiecību vēsture.* Rīga: Jumava, 2002. 192 lpp.; Andersons, E. *Latvijas vēsture: ārpolitika, 1920–1940.* 1. daļa. Daugava, 1982. 704 lpp.

[6] Pilnsapulces plenārsēdē 1920. gada 16. decembrī par Latvijas uzņemšanu Tautu Savienībā balsoja piecas valstis – Itālija, Kolumbija, Paragvaja, Persija, Portugāle, pret – 24, atturējās 13 valstis.

[7] Andersons, E. *Latvijas vēsture: ārpolitika, 1920–1940.* 1. daļa. 345. lpp.

[8] Sk. Slaidiņa, I., Dokumentu pieejamība Latvijas Valsts vēstures arhīvā. Problēmas un iespējamie risinājumi. *Latvijas Arhīvi*. 2009. Nr. 3/4. 13.–20. lpp.

[9] Pilns apraksta nosaukums: Latvijas sūtniecība Itālijā: Valdības un Ārlietu ministrijas rīkojumi, sarakste pasu un vīzu izsniegšanas jautājumos. Konsulārās darbības pārskati. Sarakste ar sūtniecībām, Latvijas pārstāvniecībām ārzemēs u.c. Statistika: Latvijas pilsoņu skaits Itālijā un Grieķijā.

[10] Latvijas un Itālijas noslēgtie divpusējie un daudzpusējie līgumi un konvencijas pieejami arī datubāzē *Raduraksti*.

[11] Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk LVVA), 2574. f., 4. apr., 142. l., 133. lp.

[12] 1925. gada 25. jūlijā Latvijas un Itālijas noslēgto tirdzniecības līgumu sk.: LVVA, 2570. f., 3. apr., 112. l.

[13] Sk., piemēram: Pārskats par Latvijas – Itālijas tirdzniecību 1931.–1935. gadā. LVVA, 2575. f., 9. apr., 282. l., 28. lp.

[14] LVVA, 6343. f., 6 apr., 28. l.

[15] 1921. gada komercizstādē līdzās vietējiem ražotājiem un uzņēmējiem savus sasniegumus demonstrēja un preces izstādīja gandrīz 20 valstis, piecām no tām, arī Itālijai, veidojot atsevišķu paviljonu. Izstāde guva negaidītu popularitāti, un to apmeklēja vairāk nekā 120 000 cilvēku. Sk.: Eniņa, A., Krastiņš, J. Architecture of Latvian Exhibition Pavilions. Grām.: *Arhitektūra un pilsētplānošana*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 2011. Nr. 5. 14.–122. lpp.

[16] LVVA, 1376. f., 2. apr., 687. l., 66., 66. o.p. lp.

[17] Sk., piemēram: Itāļu kapt. Mainardi pēdējais lidojums. *Latvis*. 1924. 5. sept. Nr. 886. 2. lpp.; 1935. gada 6. septembra vēstule A. Spekkem par konstruktora Kārļa Irbīša komandējumu uz Itāliju un iespēju iepazīties ar Itālijas lidmašīnu būvi. LVVA, 2575. f., 9. apr., 116. l., 1. lp.

[18] Itālijas atspulgi Latvijas vēsturē. *Diena*, 2003. 31. maijs.

[19] Atspoguļojot latviešu mākslinieku saistību ar Itāliju starpkaru posmā, pamatā izmantots Latvijas Nacionālā mākslas muzeja (LNMM) Kolekciju un zinātniskās izpētes nodaļas (18. gs.–20. gs. I puse) vadītājas *Dr. art.* Aijas Brasliņas pētījumi. Sk., piemēram: *Viaggio in Italia: ieskats Latvijas mākslinieku saiknēs ar Itāliju. Arvīda un Margas Spertālu laikmets latviešu teātrī.* Ģ. Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzejs, 2017. 78.–83. lpp.

[20] Neilgi pēc izstādes atvēršanas Itālijas Ārlietu ministrijā 2018. gada vasarā LNMM tika atvērta mākslas vēsturnieces Aijas Brasliņas veidotā izstāde par Niklāvu Strunki "Ciao! Niklāvs Strunke Itālijā. 20. gadsimta 20. gadi", kur varēja iepazīties ar Itālijā tapušajiem zīmējumiem, akvareļiem un guašas darbiem.

[21] Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvā glabājas mākslinieka Eduarda Kalniņa dokumenti (Kalniņš Eduards 1904–1988, gleznotājs, 1601. f.). 2004. gadā bija atklāta Latvijas Valsts arhīva, Valsts Mākslas muzeja (tagad LNMM) un Latvijas Mākslas akadēmijas Informācijas centra speciālistu izveidotā virtuālā izstāde "Mākslinieks Eduards Kalniņš dokumentos un gleznās". Projekta vadītājs – Guntis Švītiņš, kurš dalījās ar informāciju un dokumentiem ar raksta autorēm izstādes "Latvija un Itālija – 100 draudzības gadi" tapšanas laikā. Virtuālā izstāde "Mākslinieks Eduards Kalniņš dokumentos un gleznās" pieejama: http://www.lvarhivs.gov.lv/kalnins/ .

[22] LVVA, 485. f., 2. apr., 407. l., 65. lp.

[23] Brasliņa, A. *Viaggio in Italia: ieskats Latvijas mākslinieku saiknēs ar Itāliju,* 83. lpp.

[24] Par Latvijas mūziķu saiknēm ar Itāliju konsultācijas sniedza muzikoloģe Ilze Šarkovska-Liepiņa. Tāpat tika skatīts Rakstniecības un mūzikas muzeja krājums.

[25] Sk., piemēram, Latvijas Nacionālās operas repertuāru. LVVA, 5461. f., 1. apr., 16. l., 63., 63. lp. o.p.

[26] Atīlio Brunjoli (*Brugnoli*) portrets ar autogrāfu, foto: E. Pesci Perma, *Rakstniecības un mūzikas muzejs, 653228*; Jānis Vītiņš un viņa skolotājs Antonio Džuzepe Anselmi. Itālija, Rapallo, 1929. gada vasara. U. Diotallevi foto. *Rakstniecības un mūzikas muzejs*, 294766, Alīda Vāne. Helēna Arrigo Boita operā "Mefistofelis" (*Arrigo Boito Mefistofele*). Boloņa, 1927. Schoener Merano foto. Rakstniecības un mūzikas muzejs, 212690/2).

[27] Par M. Rasupi sīkāk sk.: Šmite, A. Marta Rasupe – Latvijas balss Itālijā. *Liesma*. 2005. 26. okt. Nr. 167. 4. lpp.

[28] Ķestere, I., Marihina, G., Mareskoti, E. LU lektores (1923–1940) Klāras Koisones-Gersoni (1896–1981) profesionālā un sabiedriskā darbība itāļu kultūras popularizēšanā Latvijā. *Zinātņu vēsture un muzejniecība. Latvijas Universitātes raksti. 809. sēj.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2015. 65.–73. lpp.

[29] Minētie Itālijas Ārlietu un staptautiskās sadarbības ministrijas arhīva atlasītie dokumenti bija skatāmi arī Latvijā, kad 2018. gada 3. jūlijā Itālijas prezidenta Serdžo Matarellas (*Mattarella*) vizītes laikā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā atklāja izstādi "Itālijas loma Latvijas starptautiskā atzīšanā".

Aiga Bērziņa, Iveta Šķiņķe

RESEARCH EXPERIENCE OF BILATERAL RELATIONS OF COUNTRIES: EXHIBITION "LATVIA AND ITALY – 100 YEARS OF FRIENDSHIP"

On 28 June 2018, in Roma, in the Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation, in the presence of the Minister of Culture of the Republic of Latvia, Dace Melnbārde, and the State Secretary of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Latvia, Andrejs Pildegovičs, the exhibition "Latvia and Italy – 100 Years of Friendship" was opened. The exhibition was developed as a result of cooperation between the Latvian State Historical Archives at Latvian National Archives, Embassy of Latvia in Italy, and Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Latvia. The article views the historical part of the exhibition, namely, relations between Latvia and Italy from 1918 to 1940. Selection of sources for the exhibition has been viewed in detail, and an overview of historical developments has been provided. The goal of the historical part of the exhibition was to reveal the varied cooperation areas of both countries. Considering that and the research condition of the topic, as well as the available sources, three areas of relations were proposed: 1) Diplomatic relations; 2) Economic relations, and 3) Cultural relations.

Diplomatic relations refer to establishment of diplomatic relations and their maintenance and development. It was especially emphasised that Italy was the first superpower that, during the General Assembly of the League of Nations in 1920 and during the meeting of High Council of the Allies in 1921, openly defended the independence efforts of the Baltic States, including the Republic of Latvia, and stood for their international recognition. After the international recognition of the Republic of Latvia in 1921 until the occupation of Latvia in 1940, the diplomatic relations between Latvia and Italy developed with changing intensity, the initial mutual goodwill gradually disappeared and the relations became pragmatic.

Economic relations are mainly focused on exports and imports and service exchange and their characteristics, showing diversity of this area. Along with cooperation in trade, military relations have been viewed, too. Although, initially it was planned to view military cooperation separately, after analysis of archive documents and other sources, it was concluded that relations in this area were mainly based on the economic interest of Italy.

From the research point of view, preparation of overview of the cultural relations between Latvia and Italy was exciting. The part of the exhibition on culture is divided in two parts: one part was dedicated to art and music, the other – to language, education, and culture associations.

The developers of the historical part of the exhibition set a goal to make the exhibition not only informative, but also visually beautiful, therefore during preparation attention was paid not only to the content of documents, but also to their visual looks. The creators of the exhibition wanted to show the varied nature of the sources (mainly from the archives) used in historical research that reveal fragments of history to researchers and visitors of the exhibition, allowing to feel the "atmosphere" of the events viewed. Consequently, the exhibition included different documents: international treaties, correspondence documents, statistical reports and tables, certificates, press articles, letters, photographs, invitations, plans, posters, photographs of art works, programmes of different events, etc.

Keywords: Italy, bilateral relations, exhibition, culture, diplomacy, economics.

Iesniegts 2018. gada 20. decembrī